

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ
Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi
The Journal of International Language, Literature, Culture, History, Art and Education Research

Sayı/Issue 23 (Aralık/December 2025), s. 276-295
Geliş Tarihi-Received: 24.10.2025
Kabul Tarihi-Accepted: 27.12.2025
Araştırma Makalesi-Research Article
ISSN: 2687-5675
DOI: 10.5281/zenodo.18083255

Elazığ Yöresindeki Sekiz Türkünün Farklı Yörelereki Varyantlarıyla Karşılaştırılması

Comparison of Eight Folk Songs from Elazığ Region with Variants from Different Regions

Erkam CÖMERT*

Öz

Bu araştırma, Elazığ yöresine ait "Bebeğin Beşiği Çamdan", "Gel Benim Gelin Yârim", "İki Keklik", "İndim Yârin Bahçesine", "Minare Dolam Dolam (Al Çuha)", "Havuz Başının Gülleri", "Çayın Öte Yüzünde" ve "Al Almayı Daldan Al" adlı sekiz türkünün Türkiye'nin farklı bölgelerinde derlenmiş varyantlarıyla söz, ezgi ve usûl (ritmik yapı) açısından karşılaştırılmasını konu edinmektedir. Bu çalışmanın amacı; Elazığ yöresine ait sekiz türkünün Türkiye'nin farklı bölgelerinde ortaya çıkan varyantlarıyla söz, ezgi ve usûl açısından karşılaştırılması ve elde edilen bulgularla literatüre katkı sağlamaktır. Çalışma, nitel bir yöntemle gerçekleştirilmiş olup doküman analizi yöntemi kullanılmıştır. TRT Türk halk müziği repertuarı başta olmak üzere çeşitli yazılı kaynaklardan elde edilen veriler doğrultusunda, söz konusu türküler ile varyantları makam, usûl, söz içerikleri ve ezgisel yapı bakımından incelenerek benzerlikler ve farklılıklar ortaya konulmuştur. Türkülerin varyantlaşma süreci, göç hareketleri, sözlü kültürün doğası, yerel müzik gelenekleri ve belleğe dayalı aktarımlar çerçevesinde ele alınmıştır. Bulgular, bazı türkülerde yalnızca sözsels benzerliklerin; bazılarında ise ezgi veya bağlantı kısımlarında benzerliklerin ortaya çıktığını göstermektedir. Bununla birlikte, bazı türkülerde hem söz hem ezgi hem de usûl yönünden yüksek düzeyde benzerlikler mevcuttur. Çalışma sonucunda, türkülerin farklı coğrafyalarda yeniden şekillendiği ve bölgesel müzik zevkiyle yeniden yorumlandığı tespit edilmiştir. Bu durum, halk müziğinin dinamik yapısını ve kültürel çeşitliliğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Elazığ, türkü, varyant, ezgi, usûl.

Abstract

This study examines eight folk songs from the Elazığ region "Bebeğin Beşiği Çamdan," "Gel Benim Gelin Yârim," "İki Keklik," "İndim Yârin Bahçesine," "Minare Dolam Dolam (Al Çuha)," "Havuz Başının Gülleri," "Çayın Öte Yüzünde," and "Al Almayı Daldan Al" and compares them with their variants collected from other regions of Turkey in terms of lyrics, melody, and rhythmic structure. Using a qualitative methodology and document analysis, particularly based on written sources such as the TRT Turkish folk music Repertoire, the songs were analyzed with respect to modal structure, rhythm, lyrics, and melodic patterns. The study investigates how these folk songs have evolved through oral transmission, migration, local musical traditions, and memory-based reinterpretation. The findings indicate varying degrees of similarity: in some cases, only lyrical elements overlap; in others, melodic or structural similarities are also observed. In a few examples, significant congruence exists across lyrics, melody, and style. These results reveal how folk songs adapt to different cultural and

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, e-posta: comerterkam@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7076-1281.

geographical contexts, reflecting regional musical aesthetics and underlining the dynamic and diverse character of Turkish folk music.

Keywords: Elazığ, folk song, variant, melody, usûl.

Giriş

Kültür, bir topluluk veya bireyin içinde bulunduğu bilgi birikimi, inanç sistemi, sanatsal ifade biçimleri, yasal düzenlemeler, etik değerler, görenekler, alışkanlıklar, gelenekler ve becerilerin bütünleşik bir yapısıdır (Haviland vd., 2008, s. 103). İnsanlığın varoluşundan bu yana kültür sürekli bir değişim içindedir (Özata, 2007, s. 1). Bir toplumun kültürü, bireylerin uzun yıllar boyunca deneyimlediği, muhafaza ettiği, birbiriyle paylaştığı ve kuşaktan kuşağa aktardığı gelenekler vasıtasıyla biçimlenir. Kültür, sözlü ve yazılı kültür olarak iki gruba ayrılır. Sözlü kültür; toplumun kültürünü yazılı bir kaynağa dayanmaksızın, sözlerle ve dille ifade etme ve aktarma şeklidir. Yazılı kültür ise; semboller ve yazı kullanarak bir toplumun kültürünü ifade etme, kaydetme ve gelecek nesillere aktarma biçimidir. Sözlü olarak bilgi ve tecrübelerini kuşaktan kuşağa aktaran toplumlar bu aktarımı yaşlı bilge kişilerce yaparlar (Özata, 2007, s. 2). Sözlü kültür; yüz yüze iletişim şeklinde olur, etkileşimden doğar ve söz ile üretilerek iletilir (Onar, 2017, s. 8). Müzik eserleri düz yazı şeklinde olmadıkları için müzik, şiir ve ritüellerden yararlanarak insanların hafızalarında tutulur. Ayrıca söz, jest-mimik ve ezgi ile birleşerek insan aklında kalıcı bir etki bırakır (Sever, 2008, s. 62). İnsan toplulukları, yazının olmadığı dönemlerden beri kendi kültürel miraslarını sözlü olarak aktarmış ve sözlü kültür eserlerini oluşturmuşlardır (Gün Duru, 2015, s. 299). Müzik, kültürün önemli bir unsuru olup geçmişten bugüne kadar sözlü ve yazılı kültür biçiminde gelişim ve değişim göstermiştir (Özata, 2007, s. 4).

Ong, ozanların seslerinin günümüze ulaşmasının iki bin yıl öncesine kadar mümkün olmadığını ifade etmiştir. Bunun sebebi, o dönemlere ait herhangi bir ses kaydının bulunmaması veya teknik yetersizlikler nedeniyle bu tür bir kaydın yapılamaması olmasıdır. Ayrıca Ong, müziğin aktarımında dinlemenin büyük bir öneme sahip olduğunu da belirtmiştir (2003, s. 77-78). Çeşitli milletler, kendi müziklerini yüzyıllar boyunca kulaktan kulağa aktararak zamanın süzgecinden geçirmişlerdir (Selanik, 1996, s. 5). Usta-çırak ilişkisine dayalı öğrenme biçimi, kültür aktarımının sözlü olarak gerçekleşmesini sağlar. İnsanlar, hayatları boyunca kendilerinden yaşça büyük kişileri örnek alır ve o kişileri gözlemleyip taklit ederek öğrenirler (Özata, 2007, s. 7). Toplamların müzik kültürlerini sonraki nesillere aktarması, kültürlerin sürekliliği ve yok olmaması için gereklidir. Müzik, kültürel bir olgudur ve kültürün oluşumuna ve biçimlenmesine doğrudan etki eder. Bireyler, müzik kültürlerini sözel olarak ve geleneklerinin özelliklerine uygun bir şekilde aktarırlar (Özata, 2007, s. 21).

Halk kültürü, bir milletin kendi kimliğini ve karakterini yansıtarak çeşitli alanlarda zengin ürünler ortaya çıkarır ve bu ürünlerden biri de türkülerdir. Türkü, Türk'e özgü melodilerle icra edilen ve zamanla anonim hale gelen halk edebiyatı ürünleridir (Budak, 2021, s. 26). Halk kültürü ürünlerinin temel özellikleri şunlardır: "Sözlü veya yazılı olma, bireye veya topluma ait olma, eş ve benzer metinler (varyant ve versiyonlar) halinde olma, geleneğe bağlı olma, ulusal ve uluslararası olma" (Gün Duru, 2015, s. 299). Bu durum, türküler için de geçerlidir. Türkülerde varyantlar, sözlerin veya ezgilerin değişmesiyle ortaya çıkar. Bu değişim, farklı bölgelerde daha açık bir şekilde ortaya çıkar ve çeşitli manzaraların ortaya çıkmasına neden olur (Coşkun Elçi, 2011, s. 139). Türküler, Türk halkının geleneklerini, göreneklerini, duygularını ve yaşantısını yansıtarak günümüze kadar ulaşmış en önemli kültür unsurlarındandır. Türküler, söz içerikleri ve zengin ezgi yapılarıyla birlikte yörenin kültürünü, tarihini ve yaşanmışlıklarını ortaya koyarlar. Türküler, Anadolu'nun çeşitli kültürel yapısını yansıtarak her yörenin ve bölgenin

farklılıklarını gösterir (Budak, 2021, s. 25-26). Ayrıca türküler; makam, ritim ve ezgi bakımından oldukça zengindir (Cangal, 2011, s. 64). Nesiller boyunca kulaktan kulağa aktarılan türküler, iletişim aracı olarak tanıtıcı, öğretici ve bildirici bir işlev görür. Bu süreçte sözlerin veya ezgilerin değişmesi kaçınılmazdır (Budak, 2021, s. 26).

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışmanın temel amacı; Elazığ yöresine ait sekiz türkünün farklı yörelerdeki varyantlarıyla söz, ezgi ve usûl bakımından karşılaştırılması, benzerliklerini ve farklılıklarını ortaya koyarak literatüre katkı sağlamak ve daha sonra gerçekleştirilecek benzer çalışmalara örnek oluşturmaktır. Ayrıca bu araştırma ile Elazığ türkülerinin diğer yörelerdeki varyantlarının tespit edilmesi de amaçlanmıştır. Bu bağlamda Elazığ yöresi türkeleri incelenmiş ve yöredeki sekiz türkünün diğer yörelerdeki varyantlarıyla ezgi bakımından benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konmuştur. Bu çalışma, diğer yörelerin türkülerin varyantlarının belirlenmesi ve analizinin yapılması bakımından önemlidir. Bu çalışmada şu sorulara cevaplar aranmıştır:

1. Elazığ yöresine ait “Bebeğin Beşiği Çamdan”, “Gel Benim Gelin Yârim”, “İki Keklik”, “İndim Yârin Bahçesine”, “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)”, “Havuz Başının Gülleri”, “Çayın Öte Yüzünde” ve “Al Almayı Daldan Al” adlı sekiz türkünün varyantları hangileridir?

2. Elazığ yöresine ait bu sekiz türkünün, diğer yörelerdeki varyantlarıyla söz, ezgi ve usûl yönlerinden karşılaştırılması neticesinde ortaya çıkan benzerlik ve farklılıklar nelerdir?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma, Elazığ yöresine ait “Bebeğin Beşiği Çamdan”, “Gel Benim Gelin Yârim”, “İki Keklik”, “İndim Yârin Bahçesine”, “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)”, “Havuz Başının Gülleri”, “Çayın Öte Yüzünde” ve “Al Almayı Daldan Al” adlı sekiz türkü ile bu türkülerin farklı yörelere ait varyantlarını kapsamaktadır. Araştırma, söz konusu türkülerin makam özellikleri, usûl yapıları, ritmik kalıpları, söz ve melodi ilişkileri ile dil ve ağız farklılıkları çerçevesinde sınırlı tutulmuştur.

Yöntem

Çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman analizi yöntemiyle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın evrenini, Elazığ yöresine ait “Bebeğin Beşiği Çamdan”, “Gel Benim Gelin Yârim”, “İki Keklik”, “İndim Yârin Bahçesine”, “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)”, “Havuz Başının Gülleri”, “Çayın Öte Yüzünde” ve “Al Almayı Daldan Al” adlı sekiz türkü ve bunların farklı yörelerdeki varyantları oluşturmaktadır. TRT Türk halk müziği repertuarı başta olmak üzere, akademik yayınlar ve alan derlemeleri kaynak olarak kullanılmıştır. Analiz sürecinde türkülerin makam özellikleri, usûl yapıları, ritmik kalıpları, söz-melodi ilişkisi ve dil/ağız farklılıkları detaylı biçimde incelenmiştir. Elde edilen bulgular, müzikal yapıların yanı sıra varyantlaşmaya etki eden sosyo-kültürel faktörler (coğrafi yayılım, göç, geleneksel söyleyiş biçimleri, hafıza aktarımı vb.) çerçevesinde yorumlanmıştır. Ayrıca her türkünün şematik analizi bulgular bölümünde tablolar halinde verilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verilerini, Elazığ yöresine ait “Bebeğin Beşiği Çamdan”, “Gel Benim Gelin Yârim”, “İki Keklik”, “İndim Yârin Bahçesine”, “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)”, “Havuz Başının Gülleri”, “Çayın Öte Yüzünde” ve “Al Almayı Daldan Al” isimli sekiz

türkü ve diğer yörelerdeki varyantları oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında; kaynaklar taranmış ve konuyla ilgili veriler ele alınmıştır. Bu bağlamda Elazığ yöresindeki sekiz türkü, farklı yörelerdeki varyantlarıyla söz, ezgi ve usûl bakımından karşılaştırılmış, benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konularak tablolar halinde sunulmuş ve türkülerin analizi yapılmıştır.

Türkülerin Varyantlaşması

Türk boylarının tarihi göçleri ve Anadolu'ya yerleşimi, halk müziğinde çeşitliliğe yol açmıştır. Yerel halkın sürekli göç etmesi bu durumu pekiştirmiştir. Bu dinamizm, halk müziği üzerinde derin etkiler bırakmıştır. Halk ezgileri ve şiirleri, ozanların ve yerel halkın hafızasında korunsa da her icrada istemli veya istemsiz değişikliklere uğramıştır (Bulşu, 2011, s. 28-29). Aynı ezgiler, farklı yörelerde icra edildiğinde söz, usûl veya performans açısından farklılıklar gösterebilir. Ezgilerin akılda kalıcılığı, sözlerin veya ezginin güçlü yapısı ve sosyo-kültürel unsurlar varyasyon nedenleridir. Türküler yayıldıkça varyant özellikleri artar (Bulşu, 2011, s. 29-30). Müzikte varyant terimi, batı dillerinden Türkçeye geçmiş olup çeşitlilik veya farklılaşmayı ifade eder (Güven, 2013, s. 145). Türk Dil Kurumu'na göre varyant, "bir metnin, eserin veya olayın aslının az çok değişmiş biçimi" olarak tanımlanır.

Türküler, anonim ve sözlü aktarımla günümüze ulaşmıştır. Bu süreçte icracısı bilinmeden makamsal, melodik ve ritmik değişikliklere uğramışlardır. Bu değişimler, varyant olarak adlandırılır (Tosun, 2019, s. VII). Farklı coğrafyalarda ve icracılar tarafından üslup ve tavır farklılıklarıyla icra edilen türkülerin yanı sıra, farklı sözlerle icra edilen varyant türküler de mevcuttur. Türkülerdeki bu değişimlerin temelinde hafıza ve müzik kültürü arasındaki ilişki yatmaktadır (Coşkun Elçi, 2011, s. 132).

Geleneksel müziğin aktarımı hafıza aracılığıyla gerçekleşir. Toplumlar, müzik hafızalarını aktararak kendi müzik geleneklerini inşa ederler. Böylece, aynı dönemde ve farklı nesiller arasında müzik geleneği paylaşarak ortak bir müzik kültürü oluşur (Coşkun Elçi, 2011, s. 132). Sözlü kültürde hafızanın canlı tutulması, genellikle tekrar eden kalıp ifadelerle sağlanır. Şairler, bu kalıplardan yararlanarak eserlerini icra ederler (Erdal, 2013, s. 98). Varyant türkü, bilinen bir türkünün farklı bir ezgi, söz yapısı, ritim veya usûlle yeniden icra edilmesidir. Türkülerdeki değişimler genellikle söz, melodi ve ritim açısından çeşitlilik gösterebilir (Oral, 2000, s. 22). Türküler, söz, ezgi ve ritmik varyasyonların yanı sıra türkü içindeki farklı türlerden dolayı da varyasyonlar içerebilir. Örneğin, bazı türküler anonim bir tür olan manileri barındırabilir. Mani, anonim ve ezgili bir halk şiiri türüdür (Coşkun Elçi, 2011, s. 133). Bir hikâyenin veya metnin farklı zamanlarda ve kişiler tarafından farklı şekillerde anlatılması, farklı bölgelerde çeşitli versiyonların oluşmasına olanak tanır. Benzer şekilde, türküler de farklı coğrafyalarda ve farklı şekillerde (tavır, üslup ve ses düzenlemeleri) seslendirildiğinde âşıklar ve yorumcular aracılığıyla varyasyonlar ortaya çıkabilir. Türküler, farklı coğrafyalarda farklı tavır, üslup ve ses organizasyonlarıyla icra edilebildiği gibi, farklı sözlerle de karşımıza çıkabilir (Gün Duru, 2015, s. 299). Hikâyelerdeki yerleşme ve varyantlar, melodilerde ve müzikal yapıda da görülebilir. Aynı sözlere sahip türküler, çeşitli bölgelerde farklı müzikal yapılar içinde icra edilebilir. Bu durum, müzikal performansların da sözlü performanslar gibi yerel ve bölgesel farklılıkları yansıtabileceğini gösterir (Coşkun Elçi, 2011, s. 139). Türkülerin taşındığı çeşitli coğrafyalar, nüfus yapıları, çevresel faktörler, inançlar ve yaşam tarzları gibi kültürel unsurlar, türkülerin hem melodilerinde hem de hikâyelerinde değişikliklere yol açabilir. Bu özellikler, hikâyeli türkülerin yalnızca anlatı kısmında değil, aynı zamanda şarkı sözü bölümlerinde ve melodilerinde de çeşitlilikler göstermesine neden olur. Farklı mekânlar, insanlar ve müzik ortamlarında türkülerin varyantları daha kolay ortaya çıkar. Türküler farklı yörelere taşındıklarında, yeni mekânlarda, müzikal ortamlarda ve

kültürlerde daha hızlı değişebilir ve varyantlar oluşabilir. Türkülerin sözleri, melodileri ve ritimleri çeşitlendikçe, kaynağa daha yakın bölgelerde daha az değişim görülürken, kaynağa uzak bölgelerde daha büyük değişimler yaşanabilir (Turhan, 2011). Müzik kalıpları, geniş bir coğrafi alanda bazı temel nitelikleri korurken, bu alan içindeki daha dar kapsamlı bölgelerin kültürel beğenilerine göre yerel çeşitlilikler sergileyebilir. Müzikal farklılaşmaların meydana gelmesi, bölgesel ayrılıklara ve aynı coğrafyadaki müzik kalıplarının çeşitli şekillerde uygulanmasına dayanabilir. Bu farklılıklar, müzikteki melodi ve ritim değişimlerini ifade eder (Coşkun Elçi, 2011, s. 132).

Varyant ve versiyon terimleri farklı anlamlar taşır. Varyant, aynı içeriğin farklı sunumlarını ifade ederken, versiyon benzer içerikleri tanımlar (Öcal, 2000, s. 25). Bir metin, başka bir metinle uyumlu ve bütünsel bir yapı sergilediğinde “eş metin” olarak adlandırılır. Eş metinler, benzerlik gösteren ancak bazı farklılıklar içeren metinlerdir. Versiyonlar ise yalnızca benzerlik taşıyan metinlerdir (Öcal, 2000, s. 26-27). Edebiyat alanında varyant, orijinal bir eserin düzenleme, yazım veya yorumlama yoluyla oluşan farklı bir biçimini belirtir. Bu terim, özellikle sözlü gelenekteki halk türküleri gibi edebiyat ve müzik eserlerinin benzerliklerini değerlendirirken sıklıkla kullanılır. Varyasyon veya versiyon terimlerine kıyasla daha yaygın tercih edilir (Güven, 2013, s. 147). Müzik eserlerinde varyant, eserin küçük veya büyük değişikliklerle yeni bir form kazanmasını ifade eder. İki müzik eseri benzer özelliklere sahip olabilir, hatta aynı olabilir; ancak küçük detaylarda farklılık gösterebilirler. Bu farklılıklar melodi, icra tarzı veya sözlerde ortaya çıkabilir. Bu durum, müzik eserlerini diğer edebi ürünlerden ayıran önemli bir özelliktir (Turhan, 2011).

Halk türküleri, diğer folklor öğeleri gibi sözlü kültürde yaşamını sürdürür. Farklı varyasyonlarla kuşaktan kuşağa aktarılır. Türküler, aktarım süreçlerinde veya farklı kişilerce icra edildiğinde değişime uğrayabilir. Bu değişimler, bilinçli veya bilinçsiz olabilir. Kaydedilen veya notaya alınan her farklı icra, bir varyant olarak kabul edilir. Halk türküleri, genellikle genel bir kültüre ait ezgiler olmaktan ziyade, belirli bir bölgenin veya yerel kültür alt gruplarının müzik geleneğini yansıtır. Bu nitelik, halk ezgilerinde varyantların oluşumuna olanak tanır. Bununla birlikte, geleneksel bir ezgi geniş bir coğrafyaya yayıldığında esnekliğini kaybedebilir ve çeşitlenmeye direnç gösterebilir. Bu tür ezgiler, belirli bir formda sabitlenmiş gibi görünür; dolayısıyla her icra neredeyse özdeştir (Mirzaoglu, 2000, s. 186). Türkülerin özellikle manzum kısımları, dilden dile aktarıldıkça ve yer değiştirdikçe değişime uğrar (Köprülü, 1989, s. 258). Türküler, sözlü gelenekte en yaygın ve rahatlıkla dolaşan folklor ürünlerindendir. Her dilde kolaylıkla söylenebilen türküler ve hikâyeler, okuyucu veya anlatıcının kendi yöresel ve kişisel deneyimlerinin izlerini taşıyabilir. Bu nedenle, her aktarım veya değişim, hikâyelerin ve türkülerin varyantlarının oluşumunda önemli bir rol oynar (Boratav, 1988, s. 137).

Türkülerin değişik coğrafi bölgelerde, farklı nüfus yapıları, doğal ortamlar, inançlar ve diğer kültürel özellikler gibi sosyal ve mekânsal etmenler, türkülerin hem melodilerinde hem de hikâyelerinde değişikliklere neden olabilir. Bu özellikler, hikâyeli türkülerin sadece anlatım kısmında değil aynı zamanda şiirsel bölümlerinde ve melodilerinde de fark edilebilir. Farklı yerlerde, insanlarda ve müzik ortamlarında, türküler daha çabuk varyantlaşabilir. Türküler, farklı yerlere taşındıklarında yeni ortamlarda, müzikal atmosferde, çeşitli kültürler ve insan grupları içinde daha rahat şekilde değişebilir ve varyantlaşma olasılığı artabilir. Türkülerin sözleri, melodileri ve ritimleri varyantlaştıkça, merkezden uzaklaştıkça farklılık da artar. En yakın yerlerde daha az değişim görülürken, en uzak yerlerde büyük değişiklikler olabilir (Turhan, 2011).

Türkülerin varyantlaşmasının temel nedeni, melodinin gücüdür. Güçlü bir melodi, zayıf sözlerle birleştğinde varyantlaşmayı kolaylaştırır. Türkü severler, derleyiciler ve sanatçılar, güçlü melodilere yeni sözler ekleyerek varyantlar oluşturabilir. Bu süreç,

türkünün evrimleşerek yaşamını sürdürmesini sağlar. Dolayısıyla, güçlü melodiler, halkın beğenisini kazanan türkülerin varyantlaşarak çoğalmasına ve kalıcılığına katkıda bulunur. Varyantlaşma genellikle melodi çeşitliliği üzerinden gerçekleşir. Her yeni melodi veya hikâye varyantı, ayrı ve özgün bir eser olarak değerlendirilmelidir. Her varyantın kaydedilmesi ve yeni bir eser olarak kabul edilmesi, Türk folklorunu zenginleştirir. Bu durum, folklorik materyallerin çeşitlenmesine yol açar ve her varyant kültürel mirasa yeni bir boyut katar. Aksi takdirde, önemsiz görülen türküler zamanla kaybolabilir. Varyantlaşma, kimi zaman sınırlayıcı görünse de, halk müziğini yenileyen bir süreç olarak kabul edilmelidir. Bu durum, türkülerin zamanla süslenmesi ve güncellenmesi anlamına gelir. Güncel ritimlere uyum sağlayan varyant eserler, yeniden popülerlik kazanabilir. Halkın sevdiği melodiler, birçok meraklı tarafından yeniden düzenlenerek yeni türküler şeklinde sunulur. Bu türkü üretimi hızla artmaktadır. Halkın beğenisine sunulan bu eserlerin bazıları popüler olurken, bazıları ise hızla unutulur (Güven, 2013, s. 150-151). Türküler, söz ve melodi değişikliklerinin yanı sıra ritim farklılaşmaları da gösterebilir. Ritimdeki bu değişimler de varyantların ortaya çıkmasına neden olabilir.

Türkülerin farklı bölgelere yayılması ve zamanla çeşitli varyantlara dönüşmesi birçok etkene bağlıdır. Bu etkenler genel hatlarıyla şu şekilde sıralanabilir:

Askerlik: Uzun süren askerlik dönemlerinde askerler arasında öğrenilen ezgiler, zamanla değişerek farklı bölgelerde yaygınlaşır.

İşgücü Hareketliliği: Geçim amacıyla başka yerlere giden kişilerin orada öğrendikleri ezgileri memleketlerine taşıması ya da memlekettten gittikleri yerlere türkü götürmeleri, ezgilerin değişiminde önemli rol oynar.

Eğlence Ortamları: Eğlence sektöründe çalışan müzisyenlerin farklı bölgelerden topladıkları türkülerle repertuvarlarını genişletip, bu ezgileri başka yerlerde seslendirmeleri; ayrıca bu türkülerde yapılan düzenlemeler değişimi etkiler (Güven, 2013, s. 152-153).

Tarihsel Olaylar: Savaşlar, işgaller, göçler ve sürgünler gibi tarihî gelişmeler, ezgilerin uzak bölgelere taşınmasına neden olur (Kemal, 1993, s. 41-42).

Doğal Koşullar ve Coğrafya: Benzer doğa şartlarına sahip bölgeler arasında ezgilerin kolaylıkla dolaşması, türkülerin benzer coğrafyalarda hızla yayılmasına neden olur.

Yönetimsel Bağlantılar: Aynı yönetsel yapıya dâhil olan yerleşim yerleri arasında, çeşitli idari nedenlerle türküler dolaşarak değişime uğrayabilir.

Etnik Çeşitlilik: Arap, Kürt, Çerkez, Laz gibi farklı etnik grupların kültürel etkileşimleri sırasında türkülerin paylaşılması, zamanla bu ezgilerin dönüşmesine yol açar.

Kervanlar: Geçmişte kervanlar, konakladıkları her noktadan aldıkları ezgileri başka yerlere taşıyarak varyantlaşmayı etkiler.

Gezgin Âşıklar: Âşıklar, gezip dolaştıkları yerlerden öğrendikleri ezgileri kendi yorumlarıyla başka bölgelere taşıyarak çeşitlenmeye katkıda bulunurlar (Güven, 2013, s. 153).

Eğitim Süreci: Öğrenciler ve öğretmenlerin farklı yerlerdeki ezgileri öğrenip başka bölgelere aktarması, türkülerin yayılmasında etkili bir faktördür (Kemal, 1993, s. 43-45).

Görev Yerleri Değişen Memurlar: Ülkenin çeşitli bölgelerinde görev yapan memurlar, farklı yörelerde yaşadıkları süre boyunca türkülerle tanışıp bunları başka bölgelere taşır ve bu durum ezgilerin dönüşümüne zemin hazırlar.

Göçebe Topluluklar: Tarih boyunca Türk kültüründe önemli bir yere sahip olan göçebe yaşam, günümüzde azalmış olsa da hâlen etkisini sürdürmekte; bu topluluklar türkülerin taşınmasında önemli bir köprü görevi görmektedir.

İcracıların Yorumları: Türküyü seslendiren kişilerin kendi üsluplarıyla esere kattıkları farklılıklar, yeni varyantların oluşmasında önemli rol oynar.

Dinleyici Etkisi: Dinleyicilerin ezgileri eksik ya da farklı öğrenip bu şekilde icra etmeleri de varyantlaşmanın başlıca nedenlerinden biridir.

Evlilik Yoluyla Yayılım: Geçmişte farklı köy ya da kasabalardan gelin alma yoluyla yapılan düğünlerde türküler paylaşılır, gelinlerin yeni yaşam alanlarına türkü taşıması, eskiden çok etkili olan bir varyantlaşma nedeniydi, günümüzde ise bu etki nispeten azalmıştır (Güven, 2013, s. 153).

Türkülerin yayılmasında rol oynayan her türlü etmen aynı zamanda varyantlaşmayı da teşvik eder. Düğünler, köy toplantıları, âşıkların buluşma mekânları gibi sosyal ortamlar, türkülerin yayılmasında etkili rol oynar. Basın yayın organları, kitaplar, radyo, televizyon, bilgisayarlar, kasetler, CD'ler gibi iletişim araçları da bu süreci hızlandırır. Bu unsurlar, türkülerin hem yayılmasını hem de farklılaşmasını sağlayan önemli etmenlerdir. Türküler ve ağıtlar, genellikle anonim eserlerdir. Yaratıcıları bilinse bile, kısa sürede “halkın ortak malı” haline gelirler. Bu eserlerdeki değişimler ve çeşitlilikler, sözlü geleneğin doğal bir evrimi olarak kabul edilmelidir. Bu farklılıkları “hata” olarak değerlendirmek yanlış olur (Esen, 1999, s. 5).

Bulgular

Elazığ yöresine ait “Bebeğin Beşiği Çamdan”, “Gel Benim Gelin Yârim”, “İki Keklik”, “İndim Yârin Bahçesine”, “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)”, “Havuz Başının Gülleri”, “Çayın Öte Yüzünde” ve “Al Almayı Daldan Al” isimli sekiz türkünün diğer yörelerdeki varyantlarıyla ezgi bakımından benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konularak analizi yapılmıştır. Böylece bu türkülerin diğer yörelerdeki varyantlarıyla usûl ve söz bakımından benzerliklerinin ve farklılıklarının neler olduğu da açıklanmıştır. “Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)” türküsü üzerinde yapılan inceleme, farklı yörelerdeki varyantları arasındaki şu farklılıkları ortaya koymuştur:

Elazığ yöresindeki “Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)” (TRT Repertuvar No: 776) isimli türkü Uşşak makamında olup, 4/4'lük sofyan usûlüyle başlayıp 9/8'lik aksak usûlüne geçiş yaparak icra edilir. En pes ses “la (dügâh)”, en tiz ses ise “fa (acem)” dir. Erzurum/Pasinler yöresindeki “Bebek (Adalardan Çıktım Yayan)” (TRT Repertuvar No: 775) isimli türkü Hüseyni makamında ve 4/4'lük sofyan usûlüyle çalınır. En pes ses “la (dügâh)”, en tiz ses ise “sol (gerdaniye)” dir. Erzincan/Kemaliye yöresindeki “Bebeğin Beşiği” (TRT Repertuvar No: 2988) isimli türkü Hüseyni makamında ve 2/4'lük nim sofyan usûlüyle icra edilir. En pes ses “la (dügâh)”, en tiz ses ise “la (muhayyer)” dir. Bayburt yöresindeki “Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)” (TRT Repertuvar No: 777) isimli türkü Hüseyni makamında olup, 7/4'lük devr-i hindi usûlüyle başlayıp 4/4'lük sofyan usûlüne geçiş yaparak icra edilir. En pes ses “la (dügâh)”, en tiz ses ise “sol (gerdaniye)” dir.

Tablo 1: Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan) Türküsünün Varyant Karşılaştırma Tablosu

Türkü Adı-Yöresi	Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)-Elazığ	Bebek (Adalardan Çıktım Yayan)-Erzurum/Pasinler	Bebeğin Beşiği-Erzincan/Kemaliye	Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)-Bayburt
------------------	--------------------------------------	---	----------------------------------	---------------------------------------

TRT Repertuvar No	776	775	2988	777
Makamsal Dizisi	Uşşak	Hüseyni	Hüseyni	Hüseyni
Karar Sesi	La (Dügâh)	La (Dügâh)	La (Dügâh)	La (Dügâh)
Ritim Kalıbı-Usûlü	4/4-Sofyan	4/4-Sofyan	2/4-Nim Sofyan	7/4+4/4- Devr-i hindi+ Sofyan
En Pes Ses	La (Dügâh)	La (Dügâh)	La (Dügâh)	La (Dügâh)
En Tiz Ses	Fa (Acem)	Sol (Gerdaniye)	La (Muhayyer)	Sol (Gerdaniye)
Ses Genişliği	6 Ses	7 Ses	8 Ses	7 Ses

Yukarıda belirtilen dört yöredeki “Bebek” varyantlarının ilk veya ikinci kıtalarındaki “Bebek’in beşiği çamdan / Yuvarlandı düştü damdan” dizeleri sözsiz olarak büyük benzerlik göstermektedir. Bu sözlerin ezgileri de dört yörede ortak özellikler taşır. Ancak Elazığ yöresindeki “Bebek (Bebek’in Beşiği Çamdan)” türküsünün bağlantı bölümünün 9/8’lik aksak usûlüne geçmesi, onu diğer yörelerdeki benzerlerinden ayırır. Söz benzerlikleri göz önüne alındığında, bu dört türkünün birbirinin varyantı olduğu söylenebilir. Dört türkünün benzerlik gösteren notaları aşağıda verilmiştir.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TMM REPERTUAR SIRA NO: 776
İNCELEME TARİHİ 4. 10. 1974

YÖRESİ
ELAZIĞ

KİMDEN ALINDIĞI
ŞEMSİ ERGİN

SÜRESİ
J = 78

DERLEYEN
EMİN ALDEMİR

DERLEME TARİHİ
1956

NOTAYA ALAN
EMİN ALDEMİR

BEBEK
(BEBĞİN BEŞİĞİ ÇAMDAN)

Görsel 1. Bebek (Bebek’in Beşiği Çamdan)-Elazığ

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
TMM REPERTUAR SIRA NO: 775
İNCELEME TARİHİ 4. 10. 1974

YÖRESİ
PASINLER

KİMDEN ALINDIĞI
CAFER KIRMIZI

SÜRE

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

DERLEME TARİHİ
14. 4. 1955

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

BEBEK
(ADALARDAN ÇIKTIM YAYAN)

Görsel 2. Bebek (Adalardan Çıktım Yayan)-Erzurum/Pasinler

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO: 2988
İNCELEME TARİHİ: 19.3.1985

YÖRESİ
ERZİNCAN-KEMALİYE (EĞİN)

KİMDEN ALINDIĞI
MUSTAFA ÖZGÜL

SÜRESİ : 1 2 3 4

DERLEYEN
MUSTAFA ÖZGÜL

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
MUSTAFA ÖZGÜL

BEBEĞİN BEŞİĞİ

Görsel 3. Bebeğin Beşiği-Erzincan/Kemaliye

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
T H M REPERTUAR SIRA NO: 777
İNCELEME TARİHİ: 4.10.1974

YÖRESİ
BAYBURT

KİMDEN ALINDIĞI
BİNALİ SELMAN

SÜRE 1 2 3 4

DERLEYEN
A. YAMACI

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
A. YAMACI

BEBEK
(BEBEĞİN BEŞİĞİ ÇAMDAN)

Görsel 4. Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)-Bayburt

Elazığ'daki "Gel Benim Gelin Yârim" (TRT Repertuvar No: 4215) türküsü Hüseyini makamında olup, 4/4'lük sofyan usûlüyle başlayıp 2/4'lük nim sofyan usûlüne geçiş yaparak çalınır. Buna karşılık, Sivas/Zara'daki "Tevekte Üzüm Kara" türküsü de Hüseyini makamındadır ancak sadece 2/4'lük nim sofyan usûlüyle icra edilir. "Gel Benim Gelin Yârim" türküsünde en pes ses "sol (rast)" iken en tiz ses "si bemol2 (tiz segâh)" dir. "Tevekte Üzüm Kara" türküsünde ise en pes ses "la (dügâh)", en tiz ses ise "la (muhayyer)" olarak belirlenmiştir. Her iki türkünün sözleri farklılık gösterse de, ezgileri oldukça benzerdir. Bu ezgi benzerliği nedeniyle, Elazığ ve Sivas/Zara yörelerindeki bu iki türkünün birbirinin varyantı olduğu söylenebilir. İki türkünün benzerlik gösteren notaları aşağıda verilmiştir.

Tablo 2: Gel Benim Gelin Yârim Türküsünün Varyant Karşılaştırma Tablosu

Türkü Adı-Yöresi	Gel Benim Gelin Yârim-Elazığ	Tevekte Üzüm Kara- Sivas/ Zara
TRT Repertuvar No	4215	314
Makamsal Dizisi	Hüseyini	Hüseyini
Karar Sesi	La (Dügâh)	La (Dügâh)
Ritim Kalıbı-Usûlü	4/4+2/4-Sofyan+Nim Sofyan	2/4-Nim Sofyan
En Pes Ses	Sol (Rast)	La (Dügâh)
En Tiz Ses	Si Bemol2 (Tiz Segâh)	La (Muhayyer)
Ses Genişliği	10 Ses	8 Ses

1 GEL BE NİM GE
EV LE RI NİM

2 LİN YA RİM
Dİ RE Gİ

3 YAR YAR YAR YAR

4 YAR YAR

5 YAR (SAZ - - - - -) YAR YAR VER BA NA E
KARDAN BE YAZ

6 LİN YA RİM
Bİ LE Gİ

7 YA RİM YA RİM
YA RİM YA RİM

8 YAN Gİ NAM
YAN Gİ NAM

9 KA SAN OĞ ZEN
KA SAN OĞ ZEN

10 VUR GU NAM
VUR GU NAM

11 BEN DE SA NA
BEN DE SA NA

12 BAY Gİ NAM
BAY Gİ NAM

13 GÖR AŞ KIN YA
YA RİN DEN AY

14 RA SI Nİ
Rİ LA NİN

15 YAR YAR YAR YAR

16 YAR YAR YAR YAR (SAZ - - - - -) YAR YAR

17 NE KA DAR DE RİN YA RİM
NA SİL YAN MAZ YÜ RE Gİ

18 YA RİM YA RİM
YA RİM YA RİM

19 YAN Gİ NAM
YAN Gİ NAM

20 KA SAN OĞ ZEN
KA SAN OĞ ZEN

21 VUR GU NAM
VUR GU NAM

22 BEN DE SA NA
BEN DE SA NA

23 BAY Gİ NAM
BAY Gİ NAM

24

Görsel 5. Gel Benim Gelin Yarım-Elazığ

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM.NO : 314 - 9.6.1973

YÖRESİ
SİVAS-ZARA
KİMDEN ALINDIĞI
HALİL SÖYLER
SÜRE:

DERLEYEN
M.SARISÖZEN
DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M.SARISÖZEN

TEVEKTE ÜZÜM KARA

Görsel 6. Tevekte Üzüm Kara-Sivas/Zara

Elazığ yöresinde “İki Keklik (Ekici, 2009: 382)” isimli türkü, Balıkesir yöresinde “İki Keklik (TRT Repertuvar No: 1171)” ismiyle, karşımıza çıkmaktadır. İki yöredeki türkü, söz, ezgi ve usûl bakımından aşağıda karşılaştırılmıştır.

Elazığ’ın “İki Keklik” türküsü Muhayyer makamında ve 2/4’lük nim sofyan usûlüyle çalınırken, Balıkesir’deki aynı isimli türkü Muhayyerkürdi makamında ve 4/4’lük sofyan usûlüyle icra edilmektedir. Her iki türküde de en düşük ses “la (dügâh)”, en yüksek ses ise “do (tiz çargâh)” olarak dikkat çekmektedir. Her iki türkü söz açısından farklılık gösterse de, melodik yapıları benzerlik taşımaktadır. İki türkünün benzerlik gösteren notaları aşağıda verilmiştir.

Tablo 3: İki Keklik Türküsünün Varyant Karşılaştırma Tablosu

Türkü Adı-Yöresi	İki Keklik-Elazığ	İki Keklik-Balıkesir
TRT Repertuvar No	-	1171
Makamsal Dizisi	Muhayyer	Muhayyerkürdi
Karar Sesi	La (Dügâh)	La (Dügâh)
Ritim Kalıbı-Usûlü	2/4-Nim Sofyan	4/4-Sofyan
En Pes Ses	La (Dügâh)	La (Dügâh)
En Tiz Ses	Do (Tiz Çargâh)	Do (Tiz Çargâh)
Ses Genişliği	10 Ses	10 Ses

1. i ki de kek lik

2. bir de re de

3. i ma num da

4. ö tû

5. yor saz.....

6. öt me de kek lik

7. be nim be nim der dim

8. a h ar tı

9. yor kö len o lam

10. a h ar tı

11. yor

12. e rni ne ha rum

13. kon yak iç miş

14. i ma num da ya tı

15. yor (saz.....)

16. el le ri bir hoş

17. ken di si sar hoş

18. ya r be

19. nim sa na yan dım

20. ya r be

21. u zun u zun ge ce ler

22. di lim ya ri he ce ler

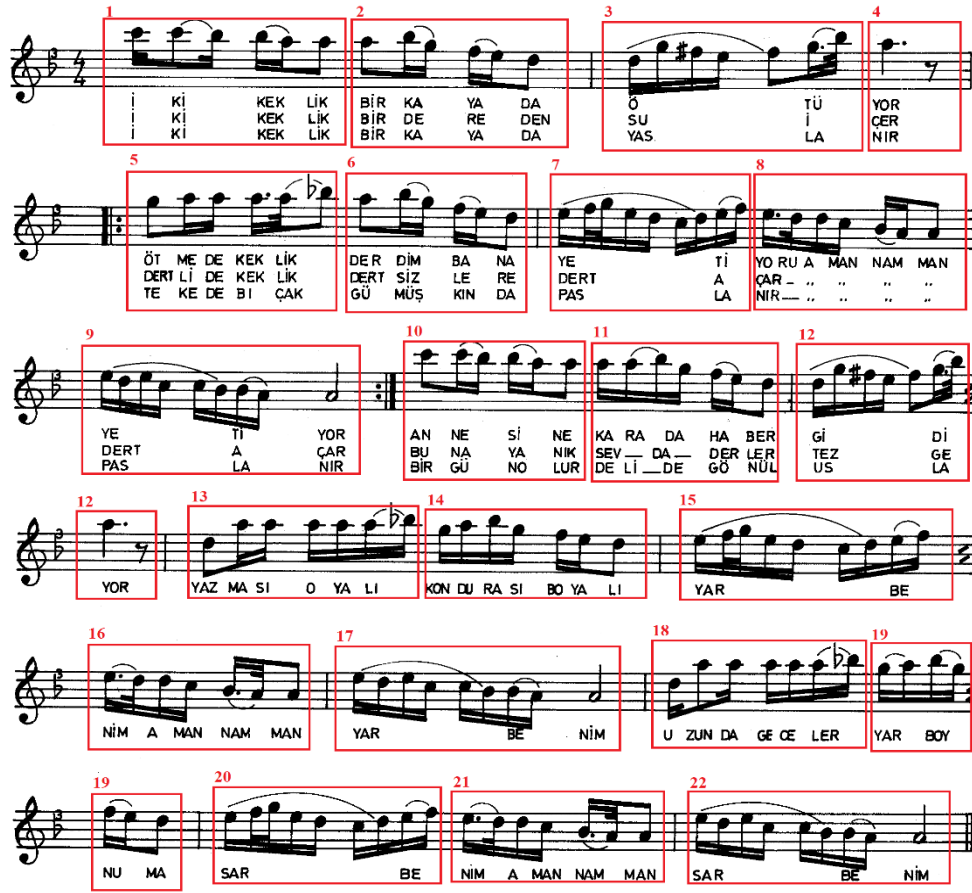
23. ya r be

24. nim sa na yan dım

25. sa r be

26. ni

Görsel 7. İki Keklik-Elazığ

Görsel 8. İki Keklik-Balıkesir

Elazığ yöresinde “İndim Yârin Bahçesine (TRT Repertuvar No: 361)” isimli türkü, Diyarbakır yöresinde “Meclisinde Mayıl Oldum (TRT Repertuvar No: 2201)” isimle karşımıza çıkmaktadır. İki yöredeki türkü, söz, ezgi ve usûl bakımından aşağıda karşılaştırılmıştır.

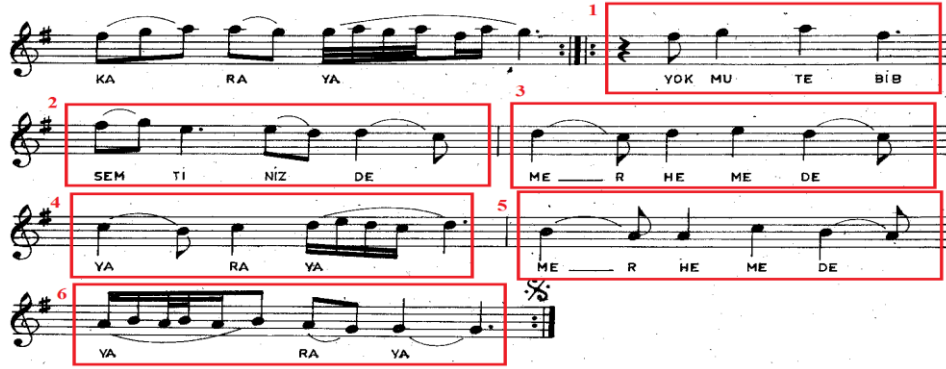
Elazığ yöresindeki “İndim Yârin Bahçesine” ve Diyarbakır yöresindeki “Meclisinde Mayıl Oldum” adlı türküler, Mahur makamında ve 10/8’lik aksak semai usûlüyle icra edilmektedir. Her iki eserde de en kalın ses “sol (rast)”, en ince ses ise “la (muhayyer)” olarak dikkat çekmektedir. İki türkünün bağlantı bölümlerindeki altı ölçüde önemli benzerlikler bulunmaktadır. Ancak birinci ve üçüncü sözleri birbirinden farklıdır. Bağlantı bölümlerindeki bu ortaklık, her iki türkünün de birbirinin varyantı olabileceğini düşündürmektedir. İki türkünün benzerlik gösteren notaları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4: İndim Yârin Bahçesine Türküsünün Varyant Karşılaştırma Tablosu

Türkü Adı-Yöresi	İndim Yârin Bahçesine-Elazığ	Meclisinde Mayıl Oldum-Diyarbakır
TRT Repertuvar No	361	2201
Makamsal Dizisi	Mahur	Mahur
Karar Sesi	Sol (Rast)	Sol (Rast)
Ritim Kalıbı-Uşûlü	10/8-Aksak Semai	10/8-Aksak Semai
En Pes Ses	Sol (Rast)	Sol (Rast)
En Tiz Ses	La (Muhayyer)	La (Muhayyer)
Ses Genişliği	9 Ses	9 Ses

Görsel 9. İndim Yârin Bahçesine-Elazığ

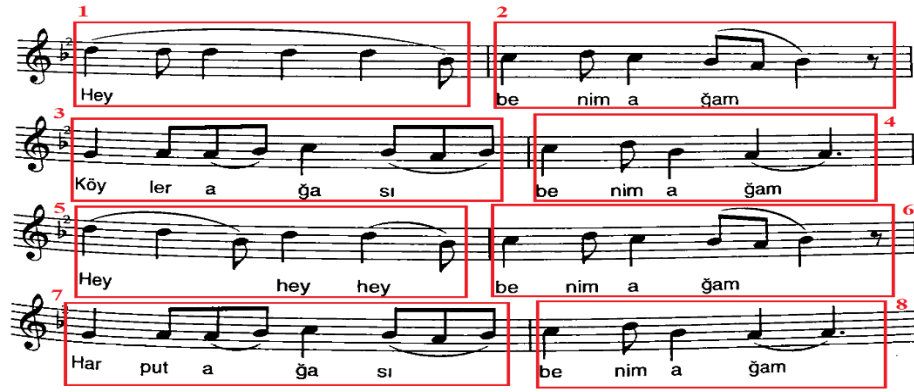
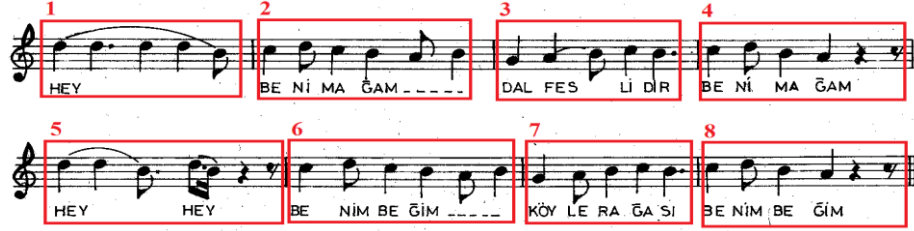
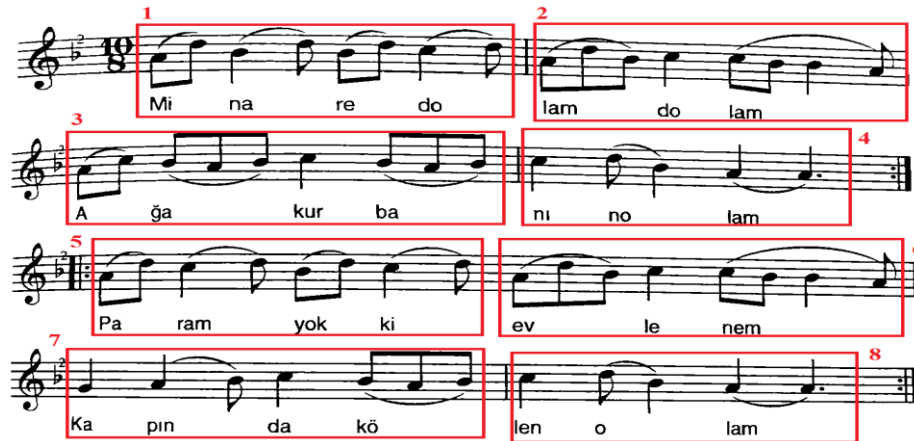
Görsel 10. Meclisinde Mayıl Oldum-Diyarbakır

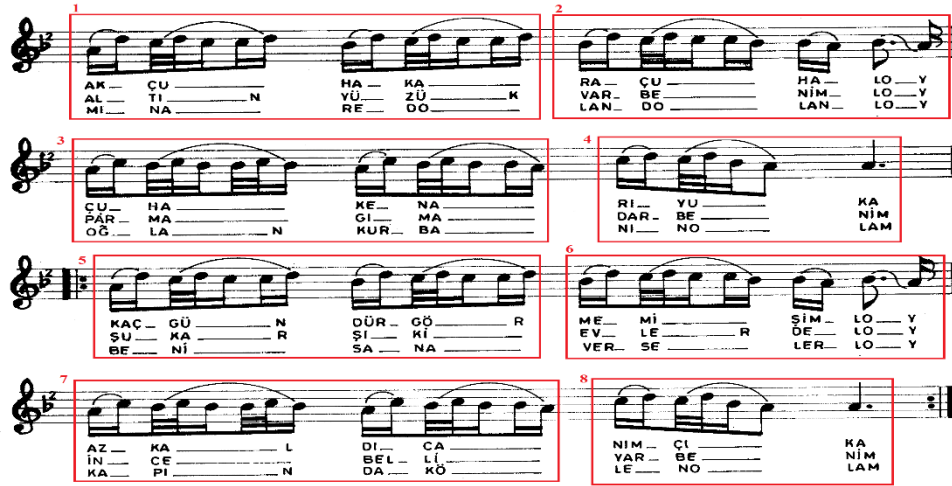
Elazığ yöresinde “Minare Dolam Dolam (Al Çuha) (Turhan ve Taşbilek, 2009: 259)” isimli türkü, Bayburt yöresinde “Al Çuha Mavi Çuha (TRT Repertuvar No: 2254)” ismiyle, Diyarbakır yöresinde de “Ak Çuha Kara Çuha (TRT Repertuvar No: 3822)” ismiyle karşımıza çıkmaktadır. Üç yöredeki türkü, söz, ezgi ve usûl bakımından aşağıda karşılaştırılmıştır.

Elazığ yöresine ait “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)” türküsü, Uşşak makamında olup 10/8’lik aksak semai usûlüyle çalınır. Bayburt yöresinden “Al Çuha Mavi Çuha” türküsü de Uşşak makamında ve 10/8’lik aksak semai usûlüyle icra edilir. Diyarbakır yöresine özgü “Ak Çuha Kara Çuha” türküsü ise Uşşak makamında olmasına rağmen 12/8’lik karma usûlle çalınmaktadır. Türkülerin ses aralıklarına bakıldığında; Elazığ yöresine ait “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)” isimli türküde en ince ses “re (neva)”, en kalın ses ise “la (dügâh)”dır. Bayburt yöresine ait “Al Çuha Mavi Çuha” isimli türküde en ince ses “re (neva)”, en kalın ses “sol (rast)”tır. Diyarbakır yöresine ait “Ak Çuha Kara Çuha” isimli türküde de en ince ses “re (neva)”, en kalın ses “la (dügâh)” olarak belirlenmiştir. Elazığ yöresi “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)” ve Bayburt yöresi “Al Çuha Mavi Çuha” isimli türkülerin sözleri farklı olsa da, bağlantı kısımlarında ve ezgilerinde dikkat çekici benzerlikler bulunmaktadır. Bu durum, her iki türkünün birbirinin varyantı olabileceğini göstermektedir. Üç yöredeki türkünün benzerlik gösteren notaları aşağıda verilmiştir.

Tablo 5: Minare Dolam Dolam (Al Çuha) Türküsünün Varyant Karşılaştırma Tablosu

Türkü Adı-Yöresi	Minare Dolam Dolam (Al Çuha)-Elazığ	Al Çuha Mavi Çuha-Bayburt	Ak Çuha Kara Çuha-Diyarbakır
TRT Repertuar No	-	2254	3822
Makamsal Dizisi	Uşşak	Uşşak	Uşşak
Karar Sesi	La (Dügâh)	La (Dügâh)	La (Dügâh)
Ritim Kalıbı-Usûlü	10/8-Aksak Semai	10/8-Aksak Semai	12/8-Karma
En Pes Ses	Sol (Rast)	Sol (Rast)	La (Dügâh)
En Tiz Ses	Re (Neva)	Re (Neva)	Re (Neva)
Ses Genişliği	5 Ses	5 Ses	4 Ses

Görsel 11. Minare Dolam Dolam (Al Çuha)-Elazığ**Görsel 12.** Al Çuha Mavi Çuha-Bayburt**Görsel 13.** Minare Dolam Dolam (Al Çuha)-Elazığ

Görsel 14. Ak Çuha Kara Çuha-Diyarbakır

Elazığ yöresinde “Havuz Başının Gülleri (TRT Repertuvar No: 1103)” isimli türkü, Erzincan yöresinde de “Havuz Başının Gülleri (TRT Repertuvar No: 1100)” isimli türküyü karşılamaktadır. İki yöredeki türküyü, söz, ezgi ve usûl bakımından aşağıda karşılaştırılmıştır.

Elazığ yöresindeki “Havuz Başının Gülleri” isimli türkünün Hüseyini makamında olduğu ve 10/8’lik aksak semai usûlüyle icra edildiği, Erzincan yöresindeki “Havuz Başının Gülleri” isimli türkünün ise Segâh makamında olduğu ve 10/8’lik aksak semai usûlüyle icra edildiği görülmektedir. Elazığ yöresindeki “Havuz Başının Gülleri” isimli türküdeki en pes sesin “la (dügâh)” ve en tiz sesin de “sol (gerdaniye)” olduğu, Erzincan yöresindeki “Havuz Başının Gülleri” isimli türküdeki en pes sesin “la# (kürdi)” ve en tiz sesin “sol (gerdaniye)” olduğu göze çarpmaktadır. İki yöredeki türküyü, ezgisel olarak farklılık göstermesine rağmen nakarat dışındaki sözlerinin benzerliği dikkat çekmektedir. Bu benzerlikten dolayı her iki yöredeki türkünün birbirinin varyantı olduğu söylenebilir.

Tablo 6: Havuz Başının Gülleri Türküsünün Varyant Karşılaştırma Tablosu

Türkü Adı-Yöresi	Havuz Başının Gülleri-Elazığ	Havuz Başının Gülleri-Erzincan
TRT Repertuvar No	1103	1100
Makamsal Dizisi	Hüseyini	Segâh
Karar Sesi	La (Dügâh)	Si bemol2 (Segâh)
Ritim Kalıbı-Uşûlü	10/8-Aksak Semai	10/8-Aksak Semai
En Pes Ses	La (Dügâh)	La# (Kürdi)
En Tiz Ses	Sol (Gerdaniye)	Sol (Gerdaniye)
Ses Genişliği	7 Ses	7 Ses

Elazığ yöresinde “Çayın Öte Yüzünde (TRT Repertuvar No: 530)” isimli türküyü, Manisa/Selendi yöresinde de “Çayın Öte Yüzünde (TRT Repertuvar No: 83)” isimli türküyü karşılamaktadır. İki yöredeki türküyü, söz, ezgi ve usûl bakımından aşağıda karşılaştırılmıştır.

Elazığ yöresindeki “Çayın Öte Yüzünde” isimli türkünün Segâh makamında olduğu ve 10/8’lik aksak semai usûlüyle icra edildiği, Manisa/Selendi yöresindeki “Çayın Öte Yüzünde” isimli türkünün Hüseyini makamında olduğu ve Manisa/Selendi

yöresindeki “Çayın Öte Yüzünde” isimli türkünün Hüseyini makamında olduğu ve 4/4’lük sofyan usûlüyle icra edildiği görülmektedir. Elazığ yöresindeki “Çayın Öte Yüzünde” isimli türküdeki en pes sesin “si (segâh)” ve en tiz sesin “sol (gerdaniye)” olduğu, Manisa/Selendi yöresindeki “Çayın Öte Yüzünde” isimli türküdeki en pes sesin “sol (rast)” ve en tiz sesin “la (muhayyer)” olduğu göze çarpmaktadır. İki yöredeki türkü, farklı makam ve usûllerle icra edildiğinden dolayı türkülerin ezgisel yapıları farklılık göstermektedir. Ancak her iki yöredeki türkü, bağlantı bölümleri hariç söz bakımından benzerlik göstermektedir. Bu benzerlikten dolayı her iki yöredeki türkünün birbirinin varyantı olduğu söylenebilir.

Tablo 7: Çayın Öte Yüzünde Türküsünün Varyant Karşılaştırma Tablosu

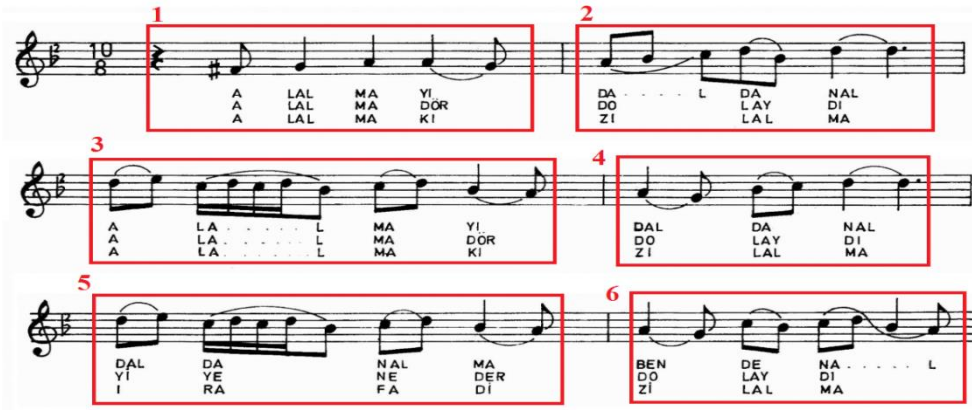
Türkü Adı-Yöresi	Çayın Öte Yüzünde-Elazığ	Çayın Öte Yüzünde- Manisa/Selendi
TRT Repertuvar No	530	83
Makamsal Dizisi	Segâh	Hüseyini
Karar Sesi	Si bemol2 (Segâh)	La (Dügâh)
Ritim Kalıbı-Usûlü	10/8-Aksak Semai	4/4-Sofyan
En Pes Ses	Si bemol2 (Segâh)	Sol (Rast)
En Tiz Ses	Sol (Gerdaniye)	La (Muhayyer)
Ses Genişliği	6 Ses	9 Ses

Elazığ yöresindeki “Al Almayı Daldan Al (TRT Repertuvar No: 1348)” isimli türkü, Erzurum yöresindeki “Liverimin Kaytanı (TRT Repertuvar No: 1178)” ismiyle karşımıza çıkmaktadır. İki yöredeki türkü, söz, ezgi ve usûl bakımından aşağıda karşılaştırılmıştır.

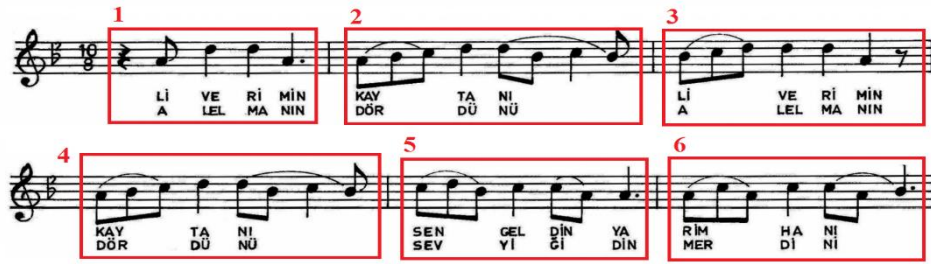
Elazığ yöresindeki “Al Almayı Daldan Al” isimli türkünün Hüseyini makamında olduğu ve 10/8’lik aksak semai usûlüyle icra edildiği, Erzurum yöresindeki “Liverimin Kaytanı” isimli türkünün ise Uşşak makamında olduğu ve 10/8’lik aksak semai usûlüyle icra edildiği görülmektedir. Elazığ yöresindeki “Al Almayı Daldan Al” isimli türküdeki en pes sesin “fa# (ırak)” ve en tiz sesin “mi (hüseyini)” olduğu, Erzurum yöresindeki “Liverimin Kaytanı” isimli türküdeki en pes sesin “la (dügâh)” ve en tiz sesin “re (neva)” olduğu göze çarpmaktadır. Elazığ yöresindeki “Al Almayı Daldan Al” isimli türküde ve Erzurum yöresindeki “Liverimin Kaytanı” isimli türküde ezgi bakımından benzerlik görülmektedir. Bu benzerlikten dolayı her iki yöredeki türkünün birbirinin varyantı olduğu söylenebilir. İki türkünün benzerlik gösteren notaları aşağıda verilmiştir.

Tablo 8: Al Almayı Daldan Al Türküsünün Varyant Karşılaştırma Tablosu

Türkü Adı-Yöresi	Al Almayı Daldan Al-Elazığ	Liverimin Kaytanı-Erzurum
TRT Repertuvar No	1348	1178
Makamsal Dizisi	Hüseyini	Uşşak
Karar Sesi	La (Dügâh)	La (Dügâh)
Ritim Kalıbı-Usûlü	10/8-Aksak Semai	10/8-Aksak Semai
En Pes Ses	Fa# (Irak)	La (Dügâh)
En Tiz Ses	Mi (Hüseyini)	Re (Neva)
Ses Genişliği	6 Ses	4 Ses

Görsel 15. Al Almayı Daldan Al-Elazığ

Görsel 16. Liverimin Kaytanı-Erzurum

Sonuç

Bu çalışmada Elazığ yöresindeki türküler, ülkemizin diğer yörelerindeki varyantlarıyla karşılaştırılmıştır. Bu bağlamda Elazığ yöresindeki “Bebeğin Beşiği Çamdan”, “Gel Benim Gelin Yârim”, “İki Keklik”, “İndim Yârin Bahçesine”, “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)”, “Havuz Başının Gülleri”, “Çayın Öte Yüzünde” ve “Al Almayı Daldan Al” isimli türkülerin diğer yörelerdeki varyantları tespit edilmiştir. Bu türküler, diğer yörelerdeki TRT repertuarında yer alan varyantlarının notaları ile söz, ezgi ve usûl bakımından karşılaştırılmıştır.

Elazığ yöresi varyantları incelendiğinde, müzikal özelliklerinin büyük oranda yörenin kendine has geleneksel motiflerini yansıttığı tespit edilmiştir. Ancak varyantlaşma sürecinde coğrafi uzaklık, tek başına ezgi-söz-usûl üçlüsündeki farkı açıklamak için yeterli değildir. İcracıların ve derleyicilerin kültürel tercihleri, makamsal koma kullanımındaki ve ritmik iç bölümlenmelerdeki farklılıkların temel kaynağıdır. Bu bulgular, varyantlaşmanın yalnızca bir kayıp değil, aynı zamanda yöresel kültürlerin zenginleştirici bir katkısı olduğunu ortaya koymaktadır. Ong’un tanımladığı sözlü kültür bağlamında müziğin aktarım şekli, bu araştırmada saptanan ezgi-söz-ritim farklılıklarıyla uyum içerisindedir. Sözlü gelenek içerisinde, bir eserin her seslendirilişi temel olarak bir yeniden oluşturma süreci anlamına geldiğinden, farklı coğrafyalarda veya çeşitli icracılar tarafından kayıt altına alınan varyantlarda irili ufaklı sapmaların ortaya çıkması beklenen bir durumdur.

Elazığ yöresindeki “Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)” isimli türkünün, Erzurum/Pasinler yöresinde “Bebek (Adalardan Çıktım Yayan)” ismiyle, Erzincan/Kemaliye yöresinde “Bebeğin Beşiği” ismiyle, Bayburt yöresinde de “Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)” ismiyle karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. Elazığ yöresindeki “Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)” isimli türkünün birinci sözlerindeki “Bebeğin beşiği çamdan / Yuvarlandı düştü damdan” ile Erzurum/Pasinler yöresindeki “Bebek (Adalardan Çıktım Yayan)” isimli türkünün ikinci sözlerindeki “Bebeğin beşiği çamdan / Yuvarlandı düştü damdan”, Erzincan/Kemaliye yöresindeki “Bebeğin Beşiği” isimli

türkünün birinci sözlerindeki “Bebeğin beşiği çamdan / Yuvarlandı düştü damdan” ve Bayburt yöresindeki “Bebek (Bebeğin Beşiği Çamdan)” isimli türkünün birinci sözlerindeki “Bebeğin beşiği çamdan / Yuvarlandı düştü damdan” söz bakımından benzerlik gösterdiği görülmüştür. Aynı zamanda dört yöredeki benzerlik gösteren bu sözlerin ezgilerinde de benzerlik görüldüğü tespit edilmiştir.

Elazığ yöresindeki “Gel Benim Gelin Yârim” isimli türkünün, Sivas/Zara yöresinde “Tevekte Üzüm Kara” ismiyle karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. Elazığ yöresindeki “Gel Benim Gelin Yârim” isimli türkü ile Sivas/Zara yöresindeki “Tevekte Üzüm Kara” isimli türkünün söz bakımından farklılık göstermesine rağmen ezgi bakımından benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Elazığ yöresindeki “İki Keklik” isimli türkünün, Balıkesir yöresinde “İki Keklik” ismiyle karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. Elazığ yöresindeki “İki Keklik” isimli türkü ile Balıkesir yöresindeki “İki Keklik” isimli türkünün söz bakımından farklılık göstermesine rağmen ezgi bakımından benzerlik gösterdiği görülmüştür.

Elazığ yöresindeki “İndim Yârin Bahçesine” isimli türkünün, Diyarbakır yöresinde “Meclisinde Mayıl Oldum” ismiyle karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. “İndim Yârin Bahçesine” ve “Meclisinde Mayıl Oldum” isimli türkülerin bağlantı bölümlerindeki altı ölçüde de büyük benzerliklerin bulunduğu, “İndim Yârin Bahçesine” isimli türkünün ve “Meclisinde Mayıl Oldum” isimli türkünün birinci ve üçüncü sözlerinin farklı olduğu görülmüştür. Ancak iki yöredeki türkünün bağlantılarında benzerlik tespit edilmiştir.

Elazığ yöresindeki “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)” isimli türkünün, Bayburt yöresinde “Al Çuha Mavi Çuha” ismiyle, Diyarbakır yöresinde de “Ak Çuha Kara Çuha” ismiyle karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. Elazığ yöresindeki “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)” isimli türkünün ve Bayburt yöresindeki “Al Çuha Mavi Çuha” isimli türkünün sözlerinde benzerlik olmamasına rağmen bağlantılarında benzerlik görülmüştür. Ayrıca iki yöredeki türkünün bağlantılarındaki ezgilerde de benzerlik tespit edilmiştir. Diyarbakır yöresindeki “Ak Çuha Kara Çuha” isimli türkünün sözlerinde ve bağlantılarında ise benzerlik bulunmadığı ancak Elazığ yöresindeki “Minare Dolam Dolam (Al Çuha)” isimli türkünün, Diyarbakır yöresindeki “Ak Çuha Kara Çuha” isimli türkünün ezgilerinde benzerlik görülmüştür.

Elazığ yöresindeki “Havuz Başının Gülleri” isimli türkünün, Erzincan yöresinde de “Havuz Başının Gülleri” ismiyle karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. İki yöredeki türkünün, ezgisel olarak benzerlik göstermemesine rağmen bağlantı haricindeki sözlerde benzerlik görülmüştür.

Elazığ yöresindeki “Çayın Öte Yüzünde” isimli türkünün, Manisa/Selendi yöresinde de “Çayın Öte Yüzünde” ismiyle karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. İki yöredeki türkünün, farklı makam ve usûllerle icra edildiğinden dolayı türkülerin ezgisel yapılarının farklılık gösterdiği görülmüştür. Ancak her iki yöredeki türkünün, bağlantı bölümleri hariç söz bakımından benzerlik gösterdiği tespit edilmiştir.

Elazığ yöresindeki “Al Almayı Daldan Al” isimli türkünün, Erzurum yöresindeki “Liverimin Kaytanı” ismiyle karşımıza çıktığı tespit edilmiştir. İki yöredeki türküde ezgi bakımından benzerlik görülmüştür.

Bu türkülerin benzerlik ve farklılıkları ortaya konularak literatüre katkı sağlaması ve yapılacak benzer çalışmalara örnek oluşturması amaçlanmıştır.

Kaynakça

- Boratav, P. N. (1988). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği*. İstanbul: Adam Yayınları.
- Budak, Z. (2021). *TRT Türk halk müziği repertuvarında bulunan Elazığ-Harput türkülerinin ilköğretim müzik derslerinde kullanılabilirliğinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara: Gazi Üniversitesi.
- Bulşu, C. (2011). *Hasan Niyazi Tura'nın "variations on a Turkish folk tune" adlı eserinde Türk halk müziği unsurları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Kayseri: Erciyes Üniversitesi.
- Cangal, N. (2011). *Müzik formları*. Ankara: Arkadaş Yayınları.
- Coşkun Elçi, A. (2011). Sözel ve müzikal varyantlaşma: Manilerin türkü içindeki dönüşümleri, *Millî Folklor*, 91, 130-139.
- Ekici, S. (2009). *Elazığ-Harput müziği*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Erdal, T. (2013). *Sözlü ve yazılı kültür tartışmaları açısından Fuzûlî şüirlerinde varyantlaşma*. [Doktora Tezi]. Yozgat: Bozok Üniversitesi.
- Esen, A. Ş. (1999). *Anadolu türküleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gün Duru, E. (2015). Türk halk müziği ezgilerinde varyantlar: Isparta-Burdur örneği, *Akademik Bakış Dergisi*, 48, 298-306.
- Güven, M. (2013). Türkülerin varyantlaşması, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 50, 145-156.
- Haviland W. A., Herald E. L. P., Walrath D. & Mcbride B. (2008). *Kültürel antropoloji*. İ. D. Erguvan Sarıoğlu (Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Kemal, Y. (1993). *Ağıtlar*. İstanbul: Toros Yayınları.
- Köprülü, M. F. (1989). Edebiyat Araştırmaları. *Ötüken Neşriyat*, 2. cilt, 258-261.
- Mirzaoglu, F. G. (2000). *Zeybek türküleri ve dansları*. [Doktora Tezi]. Ankara: Hacettepe Üniversitesi.
- Onar, A. (2017). *Sözlü kültür hazinesi Acıpınarlı Âşık Kara Musa*. [Yüksek Lisans Tezi]. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi.
- Ong, W. J. (2003). *Sözlü ve yazılı kültür: Sözüün teknolojileşmesi*. S. Postacıoğlu Banon (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Oral, M. (2000). *Türk müziğinde çatal (varyant) türküler*. [Lisans Tezi] İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- Öcal, O. (2000). *Türk dünyası halk biliminde yöntem sorunları*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özata, C. (2007). *Sözlü/oral gelenek bağlamında müzik öğretme-öğrenme süreci: Bolu ili örneği*. [Yüksek Lisans Tezi]. Bolu: Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Selanik, C. (1996). *Müzik sanatının tarihsel serüveni*. Ankara: Doruk Yayıncılık.
- Sever, M. (2008). Toplumsal bellek ve geleneksel eylem bağlamında bir sözel tarih metninin değerlendirilmesi, *Millî Folklor*, 77, 61-68.
- Tosun, T. S. (2019). *Konya yerel müzik geleneğinde varyant olgusu*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul: Haliç Üniversitesi.
- Turhan, S. & Taşbilek, Ş. (2009). *Elazığ-Harput havaları*. Ankara: Elazığ Belediyesi Kültür Yayınları.
- Turhan, S. (2011). *Sivas türkülerini oyun ve saz havalarının etkileşim sahası. Kültürümüzde Türkü Sempozyumu*, Sivas.